

กฎหมายพาณิชย์

ตรงตามจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา และคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตร
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556

2200-1008

สุภาวดี ภิรมย์รัตน์

กฎหมายพาณิชย์

หมวดวิชาเลือกเสรี

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556

สุภาวดี ภิรมย์รัตน์

บรรณาธิการ : รศ. ดร.ปรัชญนันท์ นิลสุข

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สุภาวดี ภิรมย์รัตน์.

กฎหมายพาณิชย์.--กรุงเทพฯ : แม็คเอดดูเคชั่น, 2557.

280 หน้า.

1. กฎหมายพาณิชย์. I. ชื่อเรื่อง.

346.07

ISBN 978-616-274-442-6

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

 IMACEDUCATION

ผู้เรียบเรียง : สุภาวดี ภิรมย์รัตน์

การสั่งซื้อ : ส่งรณานัติสั่งจ่าย **ไปรษณีย์ลาดพร้าว** ในนาม บริษัท แม็คเอดดูเคชั่น จำกัด
เลขที่ 9/99 อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงจันทระเกษม
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

☎ : 0-2938-2022-7 FAX : 0-2938-2028

www.MACeducation.com

ราคาจำหน่าย : 150 บาท

สงวนลิขสิทธิ์ : พฤษภาคม 2557

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์

(สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร)

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) และแผนปฏิบัติการการเตรียมความพร้อมพลเมืองเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ทั้งนี้หลักสูตรดังกล่าวมุ่งผลิตและพัฒนาากำลังคนระดับฝีมือให้มีสมรรถนะ มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพอิสระ เป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ หรือประกอบอาชีพอื่นๆ ได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการทั้งในประเทศและในภูมิภาคอาเซียน

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ผู้ผลิตและจำหน่ายหนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้ และวารสารทางการศึกษา ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา ตระหนักถึงภารกิจสำคัญในการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามแผนที่ตั้งไว้ จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ และผู้สอนทั้งในระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 ในแต่ละสาขาวิชาเพื่อจัดทำสื่อการเรียนรู้ อันประกอบด้วย

1. หนังสือเรียนที่จัดทำให้ตรงกับจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา และคำอธิบายรายวิชา ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพ ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสมรรถนะหลักและสมรรถนะทั่วไป และด้านสมรรถนะวิชาชีพ

2. แผนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนผ่านกิจกรรมเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สอนนำไปปรับให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนและจุดเน้นของสถานศึกษา

3. คู่มือครูสำหรับผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ และการฝึกประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตร

จุดเด่นของหนังสือเรียนชุดใหม่ มีดังนี้

1. นำเสนอในรูปแบบหน่วยการเรียนรู้ ที่เนื้อหาง่ายต่อการเรียนรู้ แต่ยังคงไว้ซึ่งความเข้มข้นและทันสมัย ทั้งนี้เนื้อหาในหนังสือเรียนมุ่งเน้นให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้ หลักการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) และการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

2. แทรกกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ กิจกรรมการฝึกกระบวนการคิด (Thinking Skills) และกิจกรรมเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนให้แก่ผู้เรียน

3. พัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะวิชาชีพผ่านกระบวนการปฏิบัติงานโดยใช้ใบช่วยสอนเป็นสื่อสำหรับการฝึกกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น การเรียนรู้จากโครงงาน (Project-Based Learning) การพัฒนาเทคโนโลยีให้เป็นเทคโนโลยีสะอาด (Green Technology) และการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นต้น

4. มีแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยจัดทำแบบทดสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ประจำหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ ทั่วหน่วยการเรียนรู้ทุกหน่วย

5. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นความรู้ โดยจัดทำเนื้อหาเพิ่มเติมนอกเหนือจากหนังสือเรียนในรูปแบบของ MAC e-knowledge และ QR Code ที่ผู้สอนและผู้เรียนที่มีความสนใจจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม สามารถหาข้อมูลได้ที่ www.MACeducation.com/e-knowledge หรือเชื่อมต่อกับ Website ของบริษัท คือ www.MACeducation.com ซึ่งมีฐานข้อมูลที่สามารถ Download มาศึกษาได้

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ขอขอบพระคุณสถานศึกษา ผู้สอน ผู้เรียน และผู้ที่สนใจทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจในสื่อการเรียนรู้ของบริษัท บริษัทหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสื่อการเรียนรู้ชุดนี้คงมีส่วนช่วยให้การจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพทัดเทียมระดับสากลต่อไป

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด

คำชี้แจงการใช้ MAC e-knowledge

เมื่อท่านเห็นสัญลักษณ์ ปรากฏอยู่ในหนังสือที่**ท้ายข้อความ**ใดแสดงว่าเมื่อท่านอ่านเนื้อหาถึงตอนนั้นแล้ว ท่านสามารถหาความรู้เพิ่มเติมได้โดยการเชื่อมต่อกับ Website ของบริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด คือ www.MACeducation.com

วิธีเข้าสู่หน้าเว็บเพจ (Web Page) ความรู้เพิ่มเติม MAC e-knowledge เลือกได้ 3 วิธี ดังนี้ :-

วิธีที่ 1 ผ่าน Website ของบริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด ขั้นตอนมีดังนี้ :-

1. เข้าสู่ Website ของบริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด www.MACeducation.com
2. ที่หน้า Homepage ให้คลิกที่สัญลักษณ์ เพื่อเข้าสู่ **MAC e-knowledge**
3. คลิกเพื่อเลือกระดับชั้น และหมวดวิชา. รายชื่อจะปรากฏพร้อมรหัสประจำหนังสือ 10 หลัก.
4. คลิกเพื่อเลือกรายชื่อหนังสือที่ต้องการเพื่อเข้าสู่เว็บเพจของหนังสือเล่มนั้น. ชื่อและรหัสของหนังสือเล่มนี้คือ

กฎหมายพาณิชย์ 3305908100

5. คลิกเพื่อเลือก**ชื่อไฟล์.htm** เนื้อหาเพิ่มเติมที่ต้องการ เนื้อหาเพิ่มเติมของหัวข้อนั้นๆ ก็จะปรากฏขึ้นบนจอ.
6. ในการเปิดดูข้อมูลเรื่องต่อไป ในหนังสือเล่มนี้ ท่านเพียงแต่**พิมพ์เปลี่ยนตัวเลข**ต่อท้ายตามที่ปรากฏอยู่ใต้สัญลักษณ์

จาก 01 เป็น 02, 03, 04, ... แล้วกดปุ่ม Enter เพื่อเข้าสู่เนื้อหาเพิ่มเติมของเนื้อหาอื่นๆ ต่อไป.

วิธีที่ 2 โดยการพิมพ์ URL (ตำแหน่งที่อยู่ของข้อมูลบน Web) ประจำเล่มของหนังสือ ขั้นตอนมีดังนี้ :-

1. พิมพ์ URL ประจำเล่มของหนังสือเล่มนี้คือ

www.MACeducation.com/e-knowledge/3305908100/

รหัสประจำหนังสือ 10 หลัก

2. พิมพ์**ชื่อไฟล์.htm** ชื่อไฟล์คือตัวเลขที่ปรากฏอยู่ใต้สัญลักษณ์ ต่อท้าย ในช่อง Address ตามตัวอย่างข้างล่างนี้

Address www.MACeducation.com/e-knowledge/3305908100/01.htm

3. ตรวจสอบความถูกต้อง เสร็จแล้วกดปุ่ม Enter. เนื้อหาเพิ่มเติมของหัวข้อนั้นๆ ก็จะปรากฏขึ้นบนจอ.
4. ในการเปิดดูข้อมูลเรื่องต่อไป ในหนังสือเล่มนี้ ท่านเพียงแต่**พิมพ์เปลี่ยนตัวเลข**ต่อท้ายตามที่ปรากฏอยู่ใต้สัญลักษณ์

จาก 01 เป็น 02, 03, 04, ... แล้วกดปุ่ม Enter เพื่อเข้าสู่เนื้อหาเพิ่มเติมของเนื้อหาอื่นๆ ต่อไป.

วิธีที่ 3 โดยผ่านบาร์โค้ด 2 มิติที่เรียกว่า QR code ขั้นตอนมีดังนี้ :-

1. เปิดการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์
2. เปิดโปรแกรมที่ใช้สแกน QR code บนโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์
3. สแกน QR code ผ่านกล้องถ่ายรูปบนโทรศัพท์มือถือหรือกล้องถ่ายรูปของคอมพิวเตอร์ จากนั้นโปรแกรมจะแสดง URL ของ **MAC e-knowledge** ของหนังสือเล่มนั้นๆ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมทาง www.MACeducation.com)

บริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด

รหัส 2200-1008

วิชากฎหมายพาณิชย์

ทฤษฎี 2 ชั่วโมง ปฏิบัติ - ชั่วโมง 2 หน่วยกิต

จุดประสงค์รายวิชา

1. เพื่อให้มีความเข้าใจหลักการที่เกี่ยวข้องกับบุคคล นิติกรรม สัญญา และหนี้
2. เพื่อให้มีความเข้าใจหลักการกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

สมรรถนะรายวิชา

1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายพาณิชย์
2. จัดทำเอกสารประกอบที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายพาณิชย์

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาเกี่ยวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล นิติกรรม สัญญา หนี้ และ เอกเทศสัญญาเฉพาะ สัญญาที่เกี่ยวข้องกับซื้อขาย เช่าซื้อ จ้างทำของ รับขนส่ง การยืม การค้ำประกัน การจำนอง-จำนำ การฝากทรัพย์ เก็บของในคลังสินค้า ตัวแทนนายหน้าและประกันภัย และวิธีการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย

ตารางวิเคราะห์สมรรถนะประจำหน่วย

หน่วยการเรียนรู้ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	สมรรถนะประจำหน่วย
1	บุคคลและนิติกรรม	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะบุคคลและนิติกรรม 2. จัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะบุคคล นิติกรรมตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
2	สัญญาและหนี้	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะสัญญาและหนี้ 2. จัดทำเอกสารสัญญาต่างๆ ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
3	ซื้อขาย	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะซื้อขาย 2. จัดทำเอกสารสัญญาซื้อขายหรือสัญญาจะซื้อจะขายได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
4	เช่าทรัพย์สินและเช่าซื้อ	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สินและเช่าซื้อ 2. จัดทำเอกสารสัญญาเช่าทรัพย์สินและเช่าซื้อได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
5	จำนอง	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะจำนอง 2. จัดทำเอกสารสัญญาจำนองตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หน่วยการเรียนรู้ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	สมรรถนะประจำหน่วย
6	รับชมและเก็บของในคลังสินค้า	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะรับชมและเก็บของในคลังสินค้า 2. จัดทำเอกสารสัญญารับชมและเก็บของในคลังสินค้าได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
7	ยืมและฝากทรัพย์สิน	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะยืมและฝากทรัพย์สิน 2. จัดทำเอกสารสัญญายืมและฝากทรัพย์สินได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
8	ค้ำประกัน	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะค้ำประกัน 2. จัดทำเอกสารสัญญาค้ำประกันได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
9	จำนองและจำนำ	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะจำนองและจำนำ 2. จัดทำเอกสารสัญญาจำนองและจำนำได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
10	ตัวแทนและนายหน้า	1. แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะตัวแทนและนายหน้า 2. จัดทำเอกสารสัญญาตัวแทน นายหน้าได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
11	ประกันภัยและวิธีการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย	แสดงความรู้เกี่ยวกับหลักการของกฎหมายลักษณะประกันภัยและวิธีการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายได้ตามหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สารบัญ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 บุคคลและนิติกรรม

1

1. ความหมายและประเภทของบุคคล 2
2. การเริ่มต้นและสิ้นสุดสภาพบุคคล 2
3. ส่วนประกอบของบุคคล 4
4. นิติบุคคล 8
5. ความหมายและลักษณะของนิติกรรม 10
6. แบบแห่งนิติกรรม 12
7. การแสดงเจตนา 13
8. โหมกกรรมและโมฆียกรรม 15

แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้ 21

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 สัญญาและหนี้

24

1. ความหมายและลักษณะสำคัญของสัญญา 25
2. ประเภทของสัญญา 26
3. มัดจำและเบี้ยปรับ 28
4. การเลิกสัญญา 29
5. ความหมายและลักษณะสำคัญของหนี้ 32
6. บ่อเกิดแห่งหนี้ 33
7. ความระงับแห่งหนี้ 35

แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้ 42

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ซื้อขาย

45

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาซื้อขาย 46
2. ทรัพย์สินที่ซื้อขายกันได้และไม่ได้ 47
3. แบบของสัญญาซื้อขาย 48
4. การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน 50
5. สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ขาย 51
6. สิทธิ หน้าที่ของผู้ซื้อ 55
7. การซื้อขายเฉพาะบางอย่าง 56

แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้ 65

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เช่าทรัพย์สินและเช่าซื้อ

68

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาเช่าทรัพย์สิน 69
2. หลักเกณฑ์ในการทำสัญญาเช่าทรัพย์สิน 71
3. กำหนดเวลาในการทำสัญญาเช่าทรัพย์สิน 74
4. สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าและผู้เช่า 75

	หน้า
5. ความระงับแห่งสัญญาเช่าทรัพย์	80
6. ความหมายและลักษณะของสัญญาเช่าซื้อ	82
7. แบบของสัญญาเช่าซื้อ	84
8. สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าและผู้เช่าซื้อ	84
9. การเลิกสัญญาและความระงับแห่งสัญญาเช่าซื้อ	86
10. ความแตกต่างระหว่างการเช่าซื้อ การซื้อขายเงินผ่อน และการเช่าทรัพย์	90
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	103

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 จ้างทำของ 106

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาจ้างทำของ	107
2. แบบและหลักเกณฑ์ในการทำสัญญาจ้างทำของ	108
3. สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้รับจ้าง	109
4. สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ว่าจ้าง	114
5. ความระงับแห่งสัญญาจ้างทำของ	116
6. ความแตกต่างระหว่างจ้างแรงงานและจ้างทำของ	117
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	124

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 รับขนและเก็บของในคลังสินค้า 127

1. ความหมายและลักษณะของสัญญารับขน	128
2. สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญารับขนของ	130
3. ความรับผิดชอบของผู้ขนส่งคนโดยสาร	131
4. ความหมายและลักษณะของสัญญาเก็บของในคลังสินค้า	132
5. การเก็บของในคลังสินค้ากับการฝากทรัพย์	134
6. สิทธิและความรับผิดชอบของนายคลังสินค้า	135
7. ใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้า	137
8. วิธีการจำนำและการบังคับจำนำสินค้าที่เก็บในคลังสินค้า	138
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	144

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ยืมและฝากทรัพย์ 147

1. ความหมายและลักษณะของสัญญายืม ยืมใช้คงรูป และยืมใช้สิ้นเปลือง	148
2. การกู้ยืมเงิน	153
3. การคิดดอกเบี้ยกู้ยืมและอายุความในการฟ้องคดี	156
4. ความแตกต่างระหว่างสัญญายืมใช้คงรูปและยืมใช้สิ้นเปลือง	157
5. ความหมายและลักษณะของสัญญาฝากทรัพย์	160
6. สิทธิและหน้าที่ของผู้ฝากทรัพย์และผู้รับฝากทรัพย์	161
7. วิธีเฉพาะการฝากเงิน	163
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	170

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำประกัน 172

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาค้ำประกัน	173
2. แบบของสัญญาค้ำประกัน	175

	หน้า
3. ผู้รับเงื่อนไขและผู้ค้ำประกันหลายคน	178
4. ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน	179
5. สิทธิของผู้ค้ำประกัน	180
6. ความระงับแห่งสัญญาค้ำประกัน	181
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	189

หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 จำนองและจำนำ 192

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาจำนอง	193
2. ทรัพย์สินที่จำนองและแบบของสัญญาจำนอง	194
3. ขอบเขตสิทธิที่จำนอง	196
4. สิทธิและหน้าที่ของผู้จำนองและผู้รับจำนอง	197
5. การบังคับจำนองและความระงับแห่งสัญญาจำนอง	200
6. ความหมายและลักษณะของสัญญาจำนำ	204
7. วิธีการทำสัญญาจำนำ	205
8. สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้จำนำและผู้รับจำนำ	207
9. การบังคับจำนำและความระงับแห่งสัญญาจำนำ	208
10. ความแตกต่างระหว่างสัญญาจำนองและสัญญาจำนำ	210
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	221

หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 ตัวแทนและนายหน้า 225

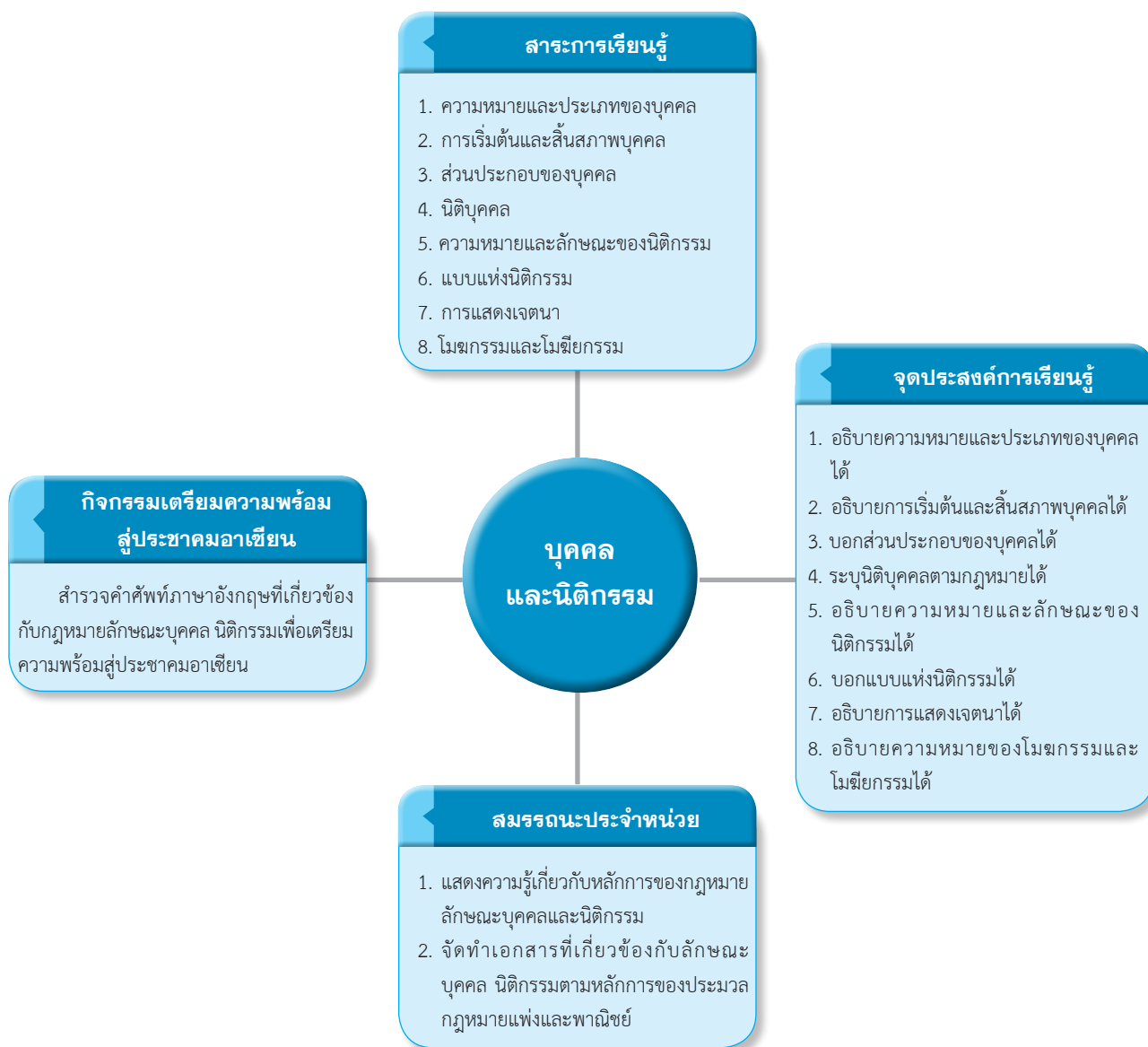
1. ความหมายและลักษณะของสัญญาตัวแทน	226
2. การแต่งตั้งตัวแทน	227
3. ประเภทของตัวแทน	229
4. หน้าที่และความรับผิดชอบของตัวแทนต่อตัวการและของตัวการต่อตัวแทน	230
5. ความระงับสิ้นไปแห่งสัญญาตัวแทน	232
6. ความหมายและลักษณะของสัญญานายหน้า	232
7. สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของนายหน้า	234
8. ความระงับสิ้นไปแห่งสัญญานายหน้า	235
9. ความแตกต่างระหว่างสัญญาตัวแทนและสัญญานายหน้า	235
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	244

หน่วยการเรียนรู้ที่ 11 ประกันภัยและวิธีการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย 247

1. ความหมายและลักษณะของสัญญาประกันภัย	248
2. ประเภทและบุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย	249
3. หลักเกณฑ์ในการทำสัญญาประกันภัย	250
4. สัญญาประกันวินาศภัย	252
5. สัญญาประกันชีวิต	255
6. อายุความของสัญญาประกันภัย	258
7. วิธีการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย	258
แบบทดสอบเพื่อประเมินผลหลังการเรียนรู้	265

บรรณานุกรม 268

บุคคล (Persons) และ นิติกรรม (Juristic Acts)

บุคคล นิติกรรม

1. ความหมายและประเภทของบุคคล

1.1 ความหมายของบุคคล

“บุคคล” คือ สิ่งที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย เฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ สัตว์ไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายจึงไม่ใช่บุคคล ยังมีสิ่งอื่นซึ่งมีสภาพบุคคลด้วย ได้แก่ หมู คน กองทรัพย์สิน หรือกิจการอันใดอันหนึ่ง เช่น สมาคม มูลนิธิ หรือกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งสามารถมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น สามารถทำการซื้อขายได้ สามารถเช่าทรัพย์สินได้ เป็นต้น บุคคลประเภทนี้จึงเรียกว่า “นิติบุคคล”

1.2 ประเภทของบุคคล

“บุคคล” หมายถึง สิ่งที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.2.1 บุคคลธรรมดา หมายถึง สิ่งมีชีวิต จิตใจ ร่างกาย และวิญญาณ อันได้แก่ คนหรือมนุษย์ ไม่ว่าจะมียุติธรรมปกติสมบูรณ์ หรือแม้แต่คนที่มีความผิดปกติทางร่างกาย ทุกเพศ ทุกวัย ก็ถือว่าเป็นบุคคลธรรมดาทั้งสิ้น

1.2.2 นิติบุคคล ได้แก่ บุคคลที่กฎหมายกำหนดขึ้น ไม่ใช่บุคคลที่มีชีวิตจิตใจ แต่ประกอบด้วยบุคคลหลายคนร่วมกันทำกิจการอันใดอันหนึ่ง แล้วก่อตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ทำให้มีสิทธิหน้าที่ต่างๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในลำดับต่อไป

2. การเริ่มต้นและสิ้นสุดของสภาพบุคคล

สภาพบุคคล เป็นบทบัญญัติพื้นฐานของกฎหมายลักษณะบุคคลซึ่งอยู่ในประเภทบุคคลธรรมดา บุคคลธรรมดาก็จะเริ่มต้นด้วยสภาพบุคคล อันเป็นจุดเริ่มต้นของการมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย สภาพบุคคลจะเริ่มต้นจากการเกิดและสิ้นสุดสภาพบุคคลเมื่อตาย

การเริ่มต้นและสิ้นสุดของสภาพบุคคล กฎหมายได้บัญญัติเรื่องบุคคลในบรรพ 1 ลักษณะ 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้

มาตรา 15 “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่างๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก”

2.1 การเริ่มต้นของสภาพบุคคล

การเริ่มต้นของสภาพบุคคลนั้น เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังกล่าวข้างต้น ความว่า “สภาพบุคคลเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก”

2.1.1 คลอด หมายความว่า คลอดออกจากครรภ์มารดา ล่วงพ้นจากครรภ์มารดาออกมาแล้วทั้งหมด อย่างสมบูรณ์โดยไม่มีอวัยวะส่วนใดของทารกติดค้างอยู่ในส่วนของการทำคลอดที่จะมีการตัดสายสะดือแล้ว หรือยังไม่เป็นข้อสำคัญ กฎหมายถือว่าทารกคลอดออกมาโดยสมบูรณ์แล้ว

2.1.2 อยู่รอดเป็นทารก หมายความว่า ทารกที่คลอดออกจากครรภ์มารดาต้องสามารถหายใจได้ และมีชีวิตอยู่โดยลำพังตนแยกห่างจากมารดา การมีชีวิตของทารกไม่มีกฎเกณฑ์ว่าจะต้องอยู่นานเท่าไร แม้เพียงชั่วขณะหนึ่ง หรือหายใจได้เพียงครั้งเดียวสองครั้งก็เป็นการเพียงพอแล้ว ถือว่าเป็นบุคคลมีชีวิตอยู่ รอดเป็นทารก แม้ร่างกายจะมีอวัยวะครบทุกส่วนหรือไม่ก็ไม่ใช้สาระสำคัญ ส่วนทารกที่ตายก่อนคลอด เช่น ตายในครรภ์ของมารดา หรือตายขณะคลอด เป็นต้น กล่าวคือยังไม่มี การหายใจเลยไม่ถือว่า มีสภาพบุคคล วิธีการพิสูจน์ว่ามีสภาพบุคคลหรือไม่ คือ ชันสูตรโดยตรงว่าถุงลมในปอดของทารกมีอากาศหรือไม่ หากมีลมในปอดแสดงว่าการตายภายหลังการคลอด หากไม่มีลมในปอดก็แสดงว่า ทารกนั้นตายแล้วคลอดหรือ เรียกว่า ไม่มีชีวิตอยู่รอดเป็นทารก

2.2 การสิ้นสุดของสภาพบุคคล

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวข้างต้น ความว่า “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดเมื่อตาย...” คำว่า “สิ้นสุดเมื่อตาย...” ซึ่งแสดงว่าสภาพบุคคลย่อมสิ้นสุดเมื่อ “ตาย” การสิ้นสภาพบุคคลเมื่อตาย แยกพิจารณาได้ดังนี้

2.2.1 การตายโดยธรรมชาติ การสิ้นสภาพบุคคลกรณีนี้หมายถึง บุคคลจะถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ เมื่อหยุดหายใจและหัวใจหยุดเต้น กล่าวคือ ตายจริงๆ หมายถึง สิ้นชีวิต สิ้นลมหายใจ นั่นเอง

2.2.2 การสาบสูญ เป็นการสิ้นสภาพบุคคลโดยผลของกฎหมาย ผู้ใดถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ก็ถือว่าถึงแก่ความตาย การเป็นคนสาบสูญหรือตายโดยผลของกฎหมายนั้น เนื่องจากไม่สามารถพบตัวหรือไม่สามารถติดต่อได้ ได้แก่ กรณีบุคคลหายจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ หากศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญแล้ว กฎหมายให้ถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย คือ ตายตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายให้เป็นคนสาบสูญ แยกเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1) กรณีธรรมดา ถ้าบุคคลใดได้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลา 5 ปี

2) กรณีพิเศษหรือกรณีอยู่ในเหตุการณ์พิเศษ ระยะเวลาลงเหลือ 2 ปี ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) นับแต่วันที่การรบหรือสงครามสิ้นสุดลง ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในการรบหรือสงครามและหายไปในการรบหรือสงครามดังกล่าว
 - (2) นับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทาง อับปาง ถูกทำลาย หรือสูญหายไป เช่น เรือ อับปาง หรือเครื่องบินตก เป็นต้น
 - (3) นับแต่วันที่เหตุอันตรายแก่ชีวิตนอกจากที่ระบุไว้ใน (1) หรือ (2) ได้ผ่านพ้นไป ถ้าบุคคลนั้นตกอยู่ในอันตรายเช่นนั้น เช่น ไปสำรวจในป่าทึบแล้วไม่กลับมา หรือถูกโจรก่อการร้ายจับตัวไป เป็นต้น
- การسابสูญในกรณีดังกล่าวทั้ง 2 กรณี เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ข้างต้นแล้ว ผู้มีส่วนได้เสีย เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา บุตร เป็นต้น หรือพนักงานอัยการ มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำสั่งแสดงการسابสูญ เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนسابสูญแล้ว กฎหมายให้ถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่กรรมความตายโดยผลของกฎหมาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 61-62)

3. ส่วนประกอบของบุคคล

ส่วนประกอบของบุคคลหรือสภาพบุคคล มีดังต่อไปนี้

3.1 ชื่อ เป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลเพื่อให้รู้ว่าแต่ละคนเป็นใคร มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอย่างไร มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างไร ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ส่วนประกอบของชื่อบุคคลมีดังนี้

3.1.1 ชื่อตัว หมายความว่า ชื่อประจำบุคคล

3.1.2 ชื่อรอง หมายความว่า ชื่อประกอบถัดจากชื่อตัว

3.1.3 ชื่อสกุล หมายความว่า ชื่อประจำวงศ์สกุล ไม่เป็นชื่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ชื่อสกุลได้มาโดยผลที่ได้เกิดมามีสภาพบุคคล บุตรที่เกิดมามีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา ในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1561)

3.2 สัญชาติ คือ สิ่งชี้ตัวบุคคล เป็นสมาชิกของประเทศเจ้าของสัญชาติและตัวกำหนดสิทธิหน้าที่พึงมีในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม บุคคลที่อยู่ในประเทศไทยมิได้หมายความว่า จะต้องมิสัญชาติไทยเสมอไป เพราะมีบุคคลบางประเภทอยู่ในประเทศไทยเป็นสมาชิกของประเทศไทย แต่เข้ามาในประเทศไทยแบบมีเงื่อนไข บุคคลประเภทนี้ ได้แก่ คนต่างด้าว โดยสรุปบุคคลทุกคนต้องมีสัญชาติ จะไม่มีสัญชาติไม่ได้ แต่บุคคลคนเดียวอาจมีหลายสัญชาติได้ การได้สัญชาติของบุคคลทั่วไปรวมทั้งคนไทยด้วยอาจได้มา 2 ทาง คือ ได้มาโดยการเกิดและได้มาโดยการแปลงสัญชาติ

3.3 ภูมิลำเนา คือ ถิ่นอันบุคคลมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ ภูมิลำเนาเป็นที่อยู่ตามกฎหมายของบุคคล บุคคลอาจมีที่อยู่หลายแห่ง หรือท่องเที่ยวไปมา ไม่มีที่อยู่แน่นอน แต่ต้องมีภูมิลำเนาที่กฎหมายได้กำหนดให้แห่งใดแห่งหนึ่ง การกำหนดภูมิลำเนาของบุคคลมีดังต่อไปนี้

3.3.1 ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 37) ภูมิลำเนาของบุคคลมีลักษณะดังนี้

1) เป็นถิ่นอันเป็นสถานที่อยู่ของบุคคล สถานที่ที่บุคคลได้อยู่อาศัย เช่น บ้านเรือน ตึกแถว อาคารชุด โรงแรม เรือ วัด เป็นต้น คำว่า “ถิ่น” มิได้มีความหมายไปถึงตำบล อำเภอ หรือจังหวัด แต่หมายความว่าจำกัดถึงตัวถิ่นที่ตั้งแห่งสถานที่พักอาศัย

2) สถานที่อยู่นั้นต้องเป็นแหล่งสำคัญ บุคคลบางคนอาจจะมีที่อยู่หลายแห่ง เช่น นายรวยทำงานที่กรุงเทพฯ บ้านพักอยู่ที่กรุงเทพฯ หลังหนึ่ง มีบ้านพักอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่และสงขลาอีกหลังหนึ่ง นายรวยไปพักผ่อนที่บ้านพักที่จังหวัดเชียงใหม่และสงขลาปีละประมาณ 1-2 ครั้ง กรณีนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นบ้านพักของนายรวยที่กรุงเทพฯ เป็นสถานที่อยู่ที่เป็นแหล่งสำคัญ ไม่ใช่เป็นที่พักชั่วคราวเหมือนที่พักที่จังหวัดเชียงใหม่และสงขลา ดังนั้นบ้านพักที่กรุงเทพฯ จึงเป็นภูมิลำเนาของนายรวย เป็นต้น แต่ถ้านายรวยมีสถานที่อยู่แห่งเดียวที่กรุงเทพฯ การกำหนดภูมิลำเนาจึงไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

● ปัญหาในการกำหนดภูมิลำเนา

1) กรณีที่บุคคลมีที่อยู่หลายแห่งและแต่ละแห่งมีความสำคัญเท่าๆ กัน ถ้าบุคคลธรรมดามีถิ่นที่อยู่หลายแห่งซึ่งอยู่สลับเปลี่ยนกันไป หรือมีหลักแหล่งที่ทำการงานเป็นปกติหลายแห่ง ให้ถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น คือเลือกภูมิลำเนาได้นั่นเอง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 38)

2) กรณีที่ภูมิลำเนาของบุคคลไม่ปรากฏ ถ้าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 39)

3) กรณีบุคคลไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่ง บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้ไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่ง หรือเป็นผู้ครองชีพในการเดินทางไปมาปราศจากหลักแหล่งที่ทำการงาน พบตัวในถิ่นไหน ให้ถือว่าถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 39)

3.3.2 ภูมิลำเนาตามที่ศาลกำหนด

1) ภูมิลำเนาของสามีและภรรยา ได้แก่ ถิ่นที่อยู่ซึ่งสามีและภรรยาอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา เว้นแต่สามีหรือภรรยาได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 43)

2) ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ได้อำนาจปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดาและมารดามีภูมิลำเนา

แตกต่างกันหากจากกัน ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ ภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาซึ่งตนอยู่ด้วย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 44)

3) ภูมิลำเนาของคนที่ไร้ความสามารถ ได้แก่ ภูมิลำเนาของผู้อนุบาล (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 45)

4) ภูมิลำเนาของข้าราชการ ได้แก่ ถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ หากมิใช่เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราว ชั่วระยะเวลา หรือเป็นเพียงแต่งตั้งไปเฉพาะการครั้งเดียวคราวเดียว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 46)

5) ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุก ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล หรือตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่ เรือนจำหรือทัณฑสถานที่ถูกจำคุกอยู่ จนกว่าจะได้รับการปล่อยตัว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 47)

3.4 สถานะ สถานะของบุคคล คือ สถานะหรือตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่ในสังคม เช่น เป็นเพศชายหรือเพศหญิง เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เป็นคนไทย เป็นต้น เมื่อเรารู้สถานะของบุคคลทำให้เรารู้ถึงสิทธิและหน้าที่ว่ามีอยู่อย่างใด เช่น เพศหญิงไม่ต้องเป็นทหาร เพศชายต้องเป็นทหาร เด็กที่อายุไม่ถึงสิบปีบริบูรณ์ย่อมยังไม่บรรลุนิติภาวะ เมื่อจะทำนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม เป็นต้น

3.5 ความสามารถ บุคคลเกิดมามีความสามารถ กล่าวคือมีความสามารถในการมีสิทธิและใช้สิทธิตามกฎหมาย แต่มีบุคคลที่หย่อนความสามารถ หรือถูกกฎหมายจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิ ดังต่อไปนี้

3.5.1 ผู้เยาว์ คือ ผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังอ่อนในด้านสติปัญญา ความคิด และร่างกาย ผู้เยาว์ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามลำพังตนเอง ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะได้ดังต่อไปนี้

1) บรรลุนิติภาวะโดยอายุ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19)

2) บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 20 และ มาตรา 1448)

ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยลำพังมิได้ จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน หากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็น “โมฆียะ” (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21)

3.5.2 คนไร้ความสามารถ บุคคลที่จะถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น จะต้องเป็นบุคคลวิกลจริต และการวิกลจริตนั้นต้องเป็นอย่างมากและเป็นอย่างประจำ การทำนิติกรรมของคนไร้ความสามารถนั้น คนไร้ความสามารถจะทำนิติกรรมโดยลำพังไม่ได้ หรือทำโดยได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลไม่ได้ คนไร้ความสามารถจะต้องให้ผู้อนุบาลทำนิติกรรมแทน มิฉะนั้นนิติกรรมจะตกเป็น “โมฆียะ”

3.5.3 คนเสมือนไร้ความสามารถ เป็นบุคคลที่ไม่ถึงขั้นวิกลจริต แต่บุคคลที่มีเหตุบกพร่องบางประการไม่สามารถจัดการงานของตนได้ ซึ่งศาลอาจสั่งให้บุคคลเป็นคนที่เสมือนไร้ความสามารถ ได้แก่

1) ภายพิการ ไม่ว่าส่วนไหนของร่างกายจะพิการก็ได้ เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นใบ้ แขนขาด ขาขาด ซึ่งอาจเป็นมาโดยกำเนิดหรือเกิดขึ้นภายหลัง เช่น เกิดจากอุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บ หรือชราภาพ เป็นต้น

2) จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หมายถึง บุคคลที่จิตผิดปกติ สมองพิการ แต่ยังไม่ถึงขั้นวิกลจริต ยังมีความคิดคำนึงอยู่บ้าง และสามารถทำกิจกรรมหลายอย่างได้ด้วยตนเอง

3) ประพฤติสุรุษสุร้ายเสเพลเป็นอาชญา ชอบประพฤติเสเพลใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หรือใช้จ่ายเงินเกินกว่าฐานะอยู่เป็นประจำ และการใช้จ่ายดังกล่าวไม่เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด

4) ดิตสุรายาเมา เช่น ดื่มสุราจัด เมาตลอดเวลา ดิดมึน เฮโรอีน เป็นประจำจนละเว้นเสียไม่ได้ ทำให้ร่างกายอ่อนแอ ความรู้สึกผิดชอบลดน้อยลงไป เป็นต้น

โดยปกติแล้วคนเสมือนไร้ความสามารถย่อมทำนิติกรรมใดๆ ได้โดยมีผลสมบูรณ์ ยกเว้นนิติกรรมบางประเภทที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 ได้แก่ นิติกรรมดังต่อไปนี้

- 1) นำทรัพย์สินไปลงทุน
- 2) รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุน ต้นเงิน หรือทุนอย่างอื่น
- 3) กู้ยืมหรือให้กู้ยืมเงิน ยืมหรือให้ยืมสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- 4) รับประกันโดยประการใดๆ อันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้
- 5) เช่าหรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่า 6 เดือน หรืออสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่า 3 ปี
- 6) ให้โดยเสน่หา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปเพื่อการกุศล การสังคมหรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา
- 7) รับการให้โดยเสน่หาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้โดยเสน่หา
- 8) ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจะได้มา หรือปล่อยไปซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์หรือในสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- 9) ก่อสร้างหรือดัดแปลงโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือซ่อมแซมอย่างใหญ่
- 10) เสนอคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการใดๆ เว้นแต่การร้องขอตาม มาตรา 35 หรือขอร้องขอถอนผู้พิทักษ์

11) ประนีประนอมยอมความ หรือมอบซื้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย ถ้ามีกรณีอื่นใดนอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งคนเสมือนไร้ความสามารถอาจจัดการไปในทางเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนหรือครอบครัว ในการสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

หรือเมื่อผู้พิทักษ์ร้องขอในภายหลัง ศาลมีอำนาจสั่งให้คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการนั้นได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 วรรคสอง)

ในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถไม่สามารถจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นด้วยตัวเอง เพราะเหตุมีกายพิการหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ศาลจะสั่งให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจกระทำการนั้นแทนคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้อนุบาลมาบังคับใช้แก่ผู้พิทักษ์โดยอนุโลม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 วรรคสาม)

การใดๆ ที่คนเสมือนไร้ความสามารถกระทำลงโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ย่อมมีผลเป็น “โมฆียะ” (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 วรรคท้าย)

อย่างไรก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่าเหตุที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงแล้ว ศาลจะต้องมีคำสั่งเพิกถอนการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นเสีย และคำสั่งของศาลนั้นย่อมมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิม การเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถของบุคคลนั้นก็จะสิ้นสุดลง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 36)

3.5.4 คู่สมรส หมายความว่า สามีภรรยาที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย โดยหลักทั่วไปแล้วคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสามารถทำนิติกรรมโดยลำพังด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง แต่มีข้อยกเว้นในการทำนิติกรรมบางประเภทเท่านั้นซึ่งเกี่ยวกับการจัดการสินสมรส กฎหมายกำหนดให้การทำนิติกรรมนั้นๆ คู่สมรสต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ขาย ขายฝาก เช่าซื้อ จำนอง ให้เช่าสังหาริมทรัพย์เกินกว่า 3 ปี ให้กู้ยืมเงิน เป็นต้น

4. นิติบุคคล

นิติบุคคล คือ บุคคลที่กฎหมายสมมติหรือกำหนดขึ้นว่าเป็นบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย กำหนดไว้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาเฉพาะในส่วนที่นิติบุคคลจะพึงกระทำได้ นิติบุคคลจึงเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย และกฎหมายได้รับรองสถานะของนิติบุคคลว่าเป็นบุคคลเพิ่มขึ้นจากบุคคลธรรมดา นิติบุคคลจึงไม่ใช่บุคคลที่มีชีวิตจิตใจ แต่ประกอบด้วยบุคคลหลายคนร่วมกันทำกิจการอันใดอันหนึ่ง แล้วก่อตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลตามวิธีการตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้มีสิทธิหน้าที่ต่างๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นิติบุคคลจึงเกิดขึ้นโดยกฎหมายเท่านั้น มีดังต่อไปนี้

4.1 นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อจัดตั้งแล้วจะต้องนำไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เสมอ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติบุคคล มีดังต่อไปนี้

4.1.1 สมาคม เป็นลักษณะของคณะบุคคลร่วมกันก่อตั้งเพื่อกระทำการใดๆ อันมีลักษณะต่อเนื่อง เพื่อทำการอันใดอันหนึ่ง มิใช่เป็นการแสวงหากำไรหรือหารายได้มาแบ่งปันกัน และต้องอยู่ภายใน

กรอบข้อบังคับที่กฎหมายกำหนดไว้ และต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สมาคมมีตัวแทนเรียกว่า “คณะกรรมการ”

4.1.2 มูลนิธิ เป็นกองทรัพย์สินที่จัดไว้โดยเฉพาะเพื่อการกุศล สาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่น มิได้มุ่งหาประโยชน์หรือกำไรมาแบ่งปันกัน การจัดการทรัพย์สินก็ต้องกระทำเพื่อผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ และต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มูลนิธิมีตัวแทนเรียกว่า “คณะกรรมการ”

4.1.3 ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว ห้างหุ้นส่วน คือ คณะบุคคลโดยมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยความประสงค์จะแบ่งกำไรอันจะพึงได้แก่กิจการที่ทำนั้น ห้างหุ้นส่วนมีได้ 2 ประเภท คือ ห้างหุ้นส่วนที่ไม่ได้จดทะเบียน เรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญ และห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้วเรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลและห้างหุ้นส่วนจำกัด ซึ่งมีตัวแทนเรียกว่า “หุ้นส่วนผู้จัดการ”

4.1.4 บริษัทจำกัด มีลักษณะคล้ายคลึงกับห้างหุ้นส่วน กล่าวคือ เป็นคณะบุคคลที่ตกลงเข้าหุ้นกัน เพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน เพื่อแสวงหากำไร และนำกำไรมาแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกที่ร่วมกันเป็นคณะ สมาชิกที่ร่วมกันจัดตั้งบริษัทต้องเป็น**บุคคลมีจำนวนตั้งแต่สามคนขึ้นไป** (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1097)¹ การจัดตั้งบริษัทนั้น กฎหมายบังคับให้ต้องจดทะเบียน เมื่อจดทะเบียนแล้วบริษัทจะมีสภาพเป็นนิติบุคคลซึ่งได้แก่ บริษัทจำกัดและบริษัทมหาชนจำกัด มีตัวแทนเรียกว่า “กรรมการผู้จัดการ”

4.2 นิติบุคคลตามพระราชบัญญัติต่างๆ การเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติต่างๆ นั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยหน่วยงานนั้นๆ มีบัญญัติไว้หรือมีกฎหมายอื่นรองรับไว้ให้เป็นนิติบุคคลโดยไม่ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ดังต่อไปนี้

4.2.1 เมืองพัทยา มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 มาตรา 7

4.2.2 เนติบัณฑิตยสภา มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2507 มาตรา 3

4.2.3 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการอุดมศึกษา มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 35 วรรคสาม

4.2.4 คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 มาตรา 25

¹มาตรา 1097 แก้ไขโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2551 มาตรา 6

4.2.5 วัด มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นวัดในพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

4.2.6 มัสยิด มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2520

ฯลฯ

4.3 นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดินได้กำหนดให้จัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 3 ส่วน คือ ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลาง ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 โดยมีหัวหน้าส่วนราชการนั้นๆ เป็นตัวแทน เช่น รัฐมนตรี อธิบดี ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น มหาวิทยาลัยของรัฐ สหกรณ์ สหภาพแรงงาน กองทัพต่างๆ เป็นต้น มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายโดยเฉพาะบัญญัติให้เป็นนิติบุคคล

5. ความหมายและลักษณะของนิติกรรม

ในเรื่องนิติกรรมนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้การจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและสัญญาต่างๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ในทุกๆ เรื่อง เช่น ซื้อขาย เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จำนอง จำน่า เป็นต้น เพราะนิติกรรมเป็นความผูกพันทางกฎหมายโดยเจตจำนงของผู้ทำนิติกรรม เพื่อให้นิติกรรมนั้นๆ สมบูรณ์ ถูกต้อง และมีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ทั้งนี้ ผู้ที่ทำนิติกรรมจะต้องเป็นบุคคลที่มี “ความสามารถ” ในการทำนิติกรรมด้วย ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในเรื่องความสามารถของบุคคล หลักเกณฑ์ต่างๆ ในการทำนิติกรรมจึงเป็นเรื่องพื้นฐานทางกฎหมายที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจให้ชัดเจนเป็นอย่างยิ่ง

5.1 ความหมายของนิติกรรม

“นิติกรรม” เป็นลักษณะหนึ่งของหลักทั่วไปของกฎหมายแพ่ง ซึ่งบัญญัติไว้ในบรรพ 1 ลักษณะ 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

มาตรา 149 “นิติกรรม หมายความว่า การใดๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมาย และด้วยใจสมัครมุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ”

5.2 ลักษณะของนิติกรรม

จากบทบัญญัติดังกล่าว นิติกรรมมีลักษณะสำคัญแยกพิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

5.2.1 ต้องมีการแสดงเจตนากระทำ กล่าวคือมีการกระทำที่แสดงออกมาถึงความประสงค์ของตน ที่มีอยู่ในใจ ซึ่งอาจแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้

5.2.2 ต้องกระทำโดยสมัครใจ หมายความว่า เป็นการแสดงเจตนาโดยอิสระ ปราศจากการข่มขู่ ล่อลวง ฉ้อฉล หรือหลอกลวงให้สำคัญผิดใดๆ ถ้าสมัครใจแล้วแม้จะตกลงให้ได้เปรียบ เสียเปรียบแก่กัน อย่างไรก็ใช้ได้

5.2.3 ต้องกระทำโดยมุ่งจะก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายความว่า ผู้กระทำประสงค์ จะให้เกิดความผูกพันทางกฎหมายซึ่งกันและกัน ความผูกพันทางกฎหมายอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันรวมทั้งต้องการให้มีผลบังคับได้ตามกฎหมาย เช่น นายเอทำสัญญาซื้อขายโทรศัพท์มือถือกับนายบี นายเอผู้ขายก็ประสงค์จะได้รับเงินจากการขายโทรศัพท์มือถือ ส่วนนายบีผู้ซื้อก็ประสงค์จะได้รับโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

5.2.4 เป็นการทำลงโดยชอบด้วยกฎหมาย หมายความว่า ได้ทำลงโดยถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัตถุประสงค์ของนิติกรรม ความสามารถของบุคคล ตลอดจนถูกต้องตามแบบที่กฎหมาย กำหนดไว้ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่ การกระทำที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มีผล ทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะ

5.2.5 เป็นการกระทำที่มีความประสงค์จะก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิ หมายความว่า นิติกรรม นั้นต้องเป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์จะก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิของบุคคลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมี 5 ประการ ได้แก่ ก่อสิทธิ เปลี่ยนแปลงสิทธิ โอนสิทธิ สงวนสิทธิ หรือการระงับสิทธิ ดังนี้

1) ก่อสิทธิ หมายความว่า ทำให้เกิดสิทธิ เช่น นายเอนาที่ดินไปจำนองเป็นประกันการชำระหนี้กู้ยืมเงินกับธนาคารออมสิน สิทธิที่ก่อให้เกิดขึ้น คือ สิทธิกู้ยืมเงินและสิทธิจำนองที่ดิน เป็นต้น

2) เปลี่ยนแปลงสิทธิ หมายความว่า นิติกรรมนั้นมีผลทำให้สิทธิของผู้ทำนิติกรรมเปลี่ยนแปลงไป เช่น นายดำกู้ยืมเงินจากนายแดง เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้เงินกู้ นายดำไม่มีเงินเพราะยังไม่ได้รับเงินจากโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล จึงขอขดใช้นั้นนายแดงด้วยข้าวเปลือกที่มีเหลือจำนวนหนึ่ง แทนเงิน การกระทำเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงสิทธิด้วยการแปลงหนี้ใหม่ จากเงินเป็นข้าวเปลือก เป็นต้น

3) โอนสิทธิ หมายความว่า ผู้มีสิทธิอยู่แล้วประสงค์ที่จะโอนสิทธิของตนให้ผู้อื่น เช่น นายเอเช่าบ้านนายบี ต่อมานายบีขายบ้านให้นายซีและโอนกรรมสิทธิ์บ้านให้นายซี การเช่าบ้านไม่ระงับเพราะ เหตุการโอนกรรมสิทธิ์ สิทธิตามสัญญาเช่าเหลือเวลาเท่าไร นายซีผู้รับโอนผ่อนรับโอนไปทั้งสิทธิและหน้าที่ ต่อจากนายบี เป็นต้น

4) สงวนสิทธิ หมายความว่า ผู้มีสิทธิอยู่แล้วเกรงว่าสิทธิของตนจะระงับไป จึงได้ทำนิติกรรม เพื่อสงวนสิทธิของตนไว้ เช่น หนี้ใกล้จะขาดอายุความ เจ้าหนี้จึงให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ไว้ จึง เป็นการสงวนสิทธิมิให้ขาดอายุความหรือขอใช้สิทธินั้นต่อไป เป็นต้น

5) ระบุสิทธิ หมายความว่า ผู้มีสิทธิประสงค์จะให้สิทธิของตนระงับไป จึงทำนิติกรรมขึ้น เช่น การบอกล้างโมฆียกรรม การปลดหนี้ให้ลูกหนี้ เป็นต้น

● ประเภทของนิติกรรม

นิติกรรมนั้น แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) นิติกรรมฝ่ายเดียว หมายถึง นิติกรรมที่มีผู้ทำนิติกรรมแสดงเจตนาแต่เพียงฝ่ายเดียว ไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาย่อมมีผลตามกฎหมายแล้ว เช่น การทำพินัยกรรม คำมั่นต่างๆ การปลดหนี้ การตั้งมูลนิธิ เป็นต้น

2) นิติกรรมสองฝ่ายหรือสองฝ่ายขึ้นไป หมายถึง นิติกรรมที่มีผู้กระทำการตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป การแสดงเจตนาเป็นคำเสนอ และมีผู้รับคำสนองซึ่งตรงกัน ทำให้เกิดสัญญาหรือข้อตกลงต่างๆ เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่าทรัพย์สิน สัญญาเช่าซื้อ สัญญากู้ยืม เป็นต้น

6. แบบแห่งนิติกรรม

แบบแห่งนิติกรรม คือ หลักเกณฑ์หรือวิธีการอันใดอันหนึ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า การทำนิติกรรมประเภทใดจะต้องทำตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดหรือบังคับ หากไม่ปฏิบัติตามการกระทำนั้นจะเสียเปล่าหรือสูญเปล่า คือ ตกเป็น “โมฆะ” ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 152 “การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ การนั้นเป็นโมฆะ”

คำว่า “การใด” ในที่นี้หมายถึง ลักษณะหรือชนิดของเอกเทศสัญญาที่จะต้อง “กระทำ” ต่อกันของบุคคล แม้ว่ากฎหมายจะเคารพในการแสดงเจตนาของบุคคล แต่ถ้าการแสดงเจตนาของบุคคลถ้าทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด กฎหมายก็ไม่บังคับให้ และยังกำหนดให้การนั้นตกเป็นโมฆะทันที กล่าวคือไม่เกิดผลเป็นนิติกรรมแต่อย่างใด

แบบแห่งนิติกรรม เป็นวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ เพื่อเป็นหลักบังคับให้ผู้ทำนิติกรรมต้องทำตามให้ครบถ้วน มิฉะนั้นนิติกรรมจะตกเป็นโมฆะ มี 4 แบบ ได้แก่

6.1 แบบที่ต้องทำเป็นหนังสือ นิติกรรมบางอย่างมีความสำคัญ ต้องให้ผู้ทำนิติกรรมบันทึกข้อตกลงไว้เป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไว้ ถ้าตกลงเพียงวาจา สัญญานั้นเป็นโมฆะ เช่น สัญญาเช่าซื้อ หรือการทำพินัยกรรมแบบธรรมดา เป็นต้น

ตัวอย่าง นายรวยตกลงทำสัญญาเช่าซื้อโทรศัพท์มือถือยี่ห้อ iPhone 5s ราคา 25,000 บาท แต่ไม่ได้ทำเป็นหนังสือ ดังนั้นสัญญาเช่าซื้อย่อมตกเป็นโมฆะ

6.2 แบบที่ต้องทำเป็นหนังสือต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ กล่าวคือ ผู้ทำนิติกรรมต้องไปบันทึกไว้ต่อหน้าเจ้าพนักงานจึงจะมีผล ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมใช้บังคับไม่ได้ เช่น การทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองหรือแบบลับ เป็นต้น

ตัวอย่าง นายสมศักดิ์ต้องการทำพินัยกรรมแบบเอกสารลับ ซึ่งนายสมศักดิ์ได้เขียนพินัยกรรม และฉีกพินัยกรรมพร้อมลงลายมือชื่อคาบรอยผลึก จะต้องทำพินัยกรรมดังกล่าวไปแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

6.3 แบบที่ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แบบของนิติกรรมประเภทนี้กฎหมายกำหนดเพียงต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น ไม่ได้บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด เช่น การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนบริษัท การจดทะเบียนสถานะของบุคคล เช่น การเกิด การตาย การสมรส การหย่า การรับรองบุตร เป็นต้น

ตัวอย่าง นายแสนจัดพิธีมงคลสมรส ณ โรงแรมดุสิตธานี ซึ่งเป็นงานใหญ่มาก จึงตกเป็นข่าวในสื่อหนังสือพิมพ์ทุกฉบับและทีวีทุกช่อง ดังนั้นไม่ถือว่าเป็นการสมรสตามกฎหมาย เพราะการสมรสตามกฎหมายต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น

6.4 แบบที่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ นับว่าเป็นแบบที่มีความสำคัญมาก นอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้ไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย มิฉะนั้นเป็นตกเป็นโมฆะ เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ สัญญาจำนอง เป็นต้น

ตัวอย่าง นายชาติตกลงซื้อที่ดินที่จังหวัดเชียงใหม่แปลงหนึ่ง ราคา 900,000 บาท โดยมีนายชายเป็นเจ้าของที่ดินดังกล่าว ทั้งสองตกลงซื้อขายกันและนายชาติได้ชำระราคาทั้งหมดแล้ว การซื้อขายที่ดินกรณีนี้ตกเป็นโมฆะเพราะไม่ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้คือทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

7. การแสดงเจตนา

การแสดงเจตนาของผู้ทำนิติกรรม การแสดงเจตนาเป็นผลการกระทำของบุคคลที่ทำให้อีกฝ่ายรู้ถึงความประสงค์ที่จะผูกนิติสัมพันธ์ของผู้แสดงเจตนา เจตนาที่แท้จริงของบุคคลย่อมเกิดขึ้นในใจก่อน ต่อมาจึงแสดงออกซึ่งเจตนาที่แท้จริงอยู่ในใจนั้น ถ้าแสดงเจตนาที่แท้จริงในใจกับเจตนาที่แสดงออกตรงกันปัญหาก็คือไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าไม่ตรงกันจะเป็นโดยตั้งใจ คือ ตั้งใจในการแสดงเจตนาหรือไม่ตั้งใจคือแสดงโดยไม่รู้ตัว ปัญหาที่ย่อมเกิดขึ้น เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว กฎหมายจึงวางหลักเรื่องการแสดงเจตนา 6 ประการ ดังนี้

7.1 เจตนาซ่อนเร้น คือ การแสดงเจตนาที่ไม่ตรงกับใจจริง กล่าวคือ เจตนาที่แท้จริงในใจกับเจตนาที่แสดงออกไม่ตรงกัน ซึ่งหลักกฎหมายกำหนดว่า การแสดงเจตนาแม้ในใจผู้แสดงจะมีได้เจตนาให้ตนต้อง

ผูกพันตามที่ได้แสดงออกมาก็ตาม หากเป็นมูลเหตุในการแสดงเจตนานั้นเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้เจตนานั้นก่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 154)

7.2 เจตนาลวง หลักกฎหมายกำหนดว่า การแสดงเจตนาลวงโดยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นโมฆะ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตและต้องเสียหายจากการแสดงเจตนาลวงนั้นมิได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 155 วรรคแรก)

การแสดงเจตนาลวง หมายถึง ผู้แสดงเจตนารู้ตัวขณะแสดงเจตนาลวงออกไปไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงของตนที่มีอยู่ในใจซึ่งคล้ายๆ กับเจตนาซ่อนเร้น แต่แตกต่างกันตรงที่จำนวนตัวบุคคลผู้แสดงเจตนา คือ เจตนาซ่อนเร้นเป็นการแสดงเจตนาเพียงคนเดียวเพื่อให้อีกฝ่ายเข้าใจผิด แต่เจตนาลวงเป็นการแสดงร่วมกันสองฝ่าย โดยสมรู้ร่วมกันแสดงเจตนาที่ไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริง เป็นการทำปณิกรรมหลอกๆ กันไว้ เพื่อลวงให้บุคคลอื่นหรือฝ่ายที่สามเข้าใจผิด กฎหมายให้การแสดงเจตนาลวงนี้เป็นโมฆะ ใช้บังคับไม่ได้ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต และต้องเสียหายจากการแสดงเจตนาลวงมิได้

7.3 นิติกรรมอำพราง คือ การแสดงเจตนาลวงดังกล่าวในข้อ 7.2 กระทำเพื่ออำพรางนิติกรรมอื่น คือ ปกปิดนิติกรรมที่แท้จริง กฎหมายกำหนดไว้ว่าให้บังคับตามนิติกรรมที่ถูกอำพรางหรือปกปิดไว้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 155 วรรคสอง)

7.4 การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิด คือ การแสดงออกของบุคคลไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงเพราะเข้าใจผิด หลงผิด หรือพลาดไป การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดต้องสำคัญผิดในประการนี้ คือ สำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมจะทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะทันที และอีกประการหนึ่ง คือ สำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน จะทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 156)

7.5 การแสดงเจตนาเพราะถูกกลฉ้อฉล เนื่องจากทำนิติกรรมเพราะถูกอีกฝ่ายหลอกลวงหรือใช้อุบายหลอกให้อีกฝ่ายหลงผิดเพราะปกปิดความจริงจนทำนิติกรรมด้วย เช่นนี้เรียกว่า แสดงเจตนาทำนิติกรรมเพราะถูกกลฉ้อฉล เป็นผลให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆียะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 159)

7.6 การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่ หลักกฎหมายบัญญัติให้การแสดงเจตนาที่แสดงออกไปเพื่อทำนิติกรรมเพราะถูกข่มขู่ให้ตกเป็นโมฆียะ

ลักษณะการข่มขู่ที่จะทำให้การแสดงเจตนาเป็นโมฆียะมีได้ 2 ประการ คือ

7.6.1 ภัยที่ข่มขู่ต้องเป็นภัยใกล้จะถึง เช่น ผู้ข่มขู่เข้ามาใกล้ประชิดตัว เป็นต้น

7.6.2 ภัยที่ผู้ถูกข่มขู่ต้องร้ายแรงถึงขนาด เช่น เมื่อผู้ถูกข่มขู่เข้ามาใกล้ประชิดตัว แล้วยังใช้มีดจ่อที่คอ พร้อมพูดว่า ถ้าไม่ลงลายมือชื่อในสัญญาจะเอาชีวิตแกให้ตาย เป็นเหตุให้ผู้ถูกข่มขู่กลัวจึงยอมลงลายมือชื่อสัญญา เป็นต้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165)

8. โฆษกรรมและโมฆียกรรม

โฆษกรรมและโมฆียกรรมเป็นผลแห่งความไม่สมบูรณ์ของนิติกรรม ซึ่งอาจทำให้นิติกรรมตกเป็น โฆษะหรือโมฆียะ ดังต่อไปนี้

8.1 โฆษกรรม (โฆษะ) หมายถึง นิติกรรมที่ทำแล้วไม่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อทำขึ้นนิติกรรมที่เป็นโฆษะแล้วถือเสมือนว่าไม่ได้มีการทำนิติกรรมนั้นๆ จึงเป็นนิติกรรมที่เสียเปล่ามาตั้งแต่เริ่มต้น ไม่สามารถที่จะให้สัตยาบันหรือบอกล้างในภายหลังได้แต่อย่างใด

สาเหตุของโฆษกรรม หรือเหตุที่ทำให้นิติกรรมตกเป็นโฆษะ มีดังต่อไปนี้

8.1.1 นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นการพนันวิสัย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150)

8.1.2 นิติกรรมที่ไม่ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 152)

8.1.3 นิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาซ่อนเร้น โดยคู่กรณีรู้ถึงเจตนาที่ซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดง แสดงเจตนาลวง อำพราง หรือสำคัญผิดในสาระสำคัญของนิติกรรม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 154-156)

8.1.4 นิติกรรมที่เป็นโฆษะเพราะเหตุอื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น การทำนิติกรรมของผู้เยาว์ที่อายุไม่ครบ 15 ปีบริบูรณ์ เป็นต้น

8.2 โมฆียกรรม (โมฆียะ) หมายถึง นิติกรรมที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย จนกว่าจะมีการบอกล้าง หรือให้สัตยาบัน เมื่อมีการให้สัตยาบันแล้วถือว่ามีผลสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มแรก การให้สัตยาบัน คือ การรับรองนิติกรรมที่เป็นโมฆียะให้มีผลสมบูรณ์โดยผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรม เช่น น.ส.เยาวภา อายุ 17 ปีทำสัญญาซื้อรถจักรยานยนต์ ราคา 40,000 บาท โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมมีผลไม่สมบูรณ์ตกเป็นโมฆียะ แต่ถ้าบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมเห็นว่ารถดังกล่าวเป็นรถใหม่ราคาถูก จึงไม่บอกล้างแต่ให้การรับรองหรือให้สัตยาบัน นิติกรรมดังกล่าวจึงถือว่ามีผลสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มแรก เป็นต้น

สาเหตุของโมฆียกรรม หรือเหตุที่ทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ มีดังต่อไปนี้

8.2.1 การทำนิติกรรมของผู้บกพร่องในเรื่องความสามารถ เช่น ผู้เยาว์ บุคคลเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลไร้ความสามารถ เป็นต้น

8.2.2 การทำนิติกรรมที่เกิดจากการสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 157)

8.2.3 การทำนิติกรรมที่เกิดจากใช้กลฉ้อฉล (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 159) เพราะถูกข่มขู่ หรือใช้กลฉ้อฉล

8.2.4 การทำนิติกรรมที่เกิดจากการข่มขู่ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164)

● อายุความ

โมฆียกรรมอาจบอกล้างภายในระยะเวลา 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ (การให้สัตยาบัน คือ การรับรองนิติกรรมนั้นให้สมบูรณ์ขึ้นมา) หรือ 10 ปี นับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 181)

สาระน่ารู้

โมฆียกรรม (Voidable Act) หมายถึง นิติกรรมซึ่งอาจบอกล้าง เพิกถอน หรือให้สัตยาบันได้ ถ้าบอกล้างก็เป็นโมฆียะมาแต่เริ่มแรก ถ้าให้สัตยาบันก็มีผลสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก ทั้งนี้กฎหมายเขียนเป็น “โมฆียะกรรม” ตามรูปแบบการเขียนโบราณในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งยังไม่มีการบังคับให้การเขียนสะกดคำต้องเป็นไปตามพจนานุกรมของทางราชการ

กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจที่ 1.1

จงเขียนเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่เห็นว่าถูกต้อง และเครื่องหมาย X หน้าข้อที่เห็นว่าผิด

- 1. บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 18 ปีบริบูรณ์
- 2. ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยลำพังไม่ได้ต้องให้ผู้อนุบาลทำการแทน
- 3. คนไร้ความสามารถทำนิติกรรมโดยลำพัง ผลเป็นโมฆียะ
- 4. คนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมโดยลำพัง ผลเป็นโมฆะ
- 5. นิติกรรมอาจมีฝ่ายเดียวหรือหลายฝ่ายก็ย่อมได้
- 6. นายเอต้องการพานายบีซึ่งเป็นน้องชายไปขึ้นรถไฟเพื่อเดินทางไปต่างจังหวัดในช่วงวันหยุดเทศกาลสงกรานต์ ถือได้ว่าเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง
- 7. การก่อสิทธิ การเปลี่ยนแปลงสิทธิ การโอนสิทธิ การสงวนสิทธิ และการระงับสิทธิ หากเป็นการกระทำให้เกิดผูกพันระหว่างบุคคลแล้วถือว่าการกระทำนั้นเป็นนิติกรรม
- 8. การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบของนิติกรรม การนั้นย่อมมีผลเป็นโมฆะ
- 9. ผลแห่งนิติกรรมที่เป็นโมฆะ คือ สมบูรณ์อยู่จนกว่าจะถูกบอกล้าง
- 10. ผลแห่งนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ คือ เสียเปล่าจนกว่าจะถูกบอกล้าง